

Vad har Haagtribunalen sagt om Srebrenica?

Syftet med denna text är att undersöka överensstämmelsen mellan påståenden i en artikel av Jasenko Selimovic¹ och Haagtribunalens dokument. Det kommer att framgå att Selimovic inte på någon punkt förmår återge vad domstolen i Haag faktiskt säger.

Varför inträffade massakern i Srebrenica

Peter Handke kommer i *Eine winterliche Reise* in på massakern i Srebrenica och frågar sig hur den kunde inträffa. I en DN-artikel² kommenteras detta med att "Ingen massaker i den storleksordningen hade inträffat tidigare och det fanns inga egentliga militära skäl".

Selimovic reagerar: "Även detta är osant, naturligtvis, skäl är explicit utskrivna i dokumentet som beskriver sex "Strategiska mål" (se sidorna 147–148 i domen mot Radovan Karadžić) och där tredje målet är etablerandet av en landskorridor till Serbien längs Drinadalen, någon sorts landlivlina till "moderlandet" Serbien, som tribunalen fastställde i flera domar".

I de angivna sidorna (147 - 148) av domen finns *ingen som helst* hänvisning till att attacken mot Srebrenica skulle ha militära skäl. Texten handlar överhuvudtaget inte om Srebrenica utan om det som hände 1992. Vad domstolen talar om är a) en militär plan för att säkra förbindelser mellan serbiska områden i Bosnien i *krigets inledningsskede*, vilket ledde till b) fördrivning av ickeserber.

360 ...planned a "territorial reorganisation" to allow Bosnian Serbs to control a large part of the Bosnian territory and which created the basis for the structures through which their criminal purpose could be achieved. The Trial Chamber found that ethnic separation and the creation of a largely ethnically homogenous territorial entity were some of the core aspects of the Strategic Goals and that Karadžić and the Bosnian Serb leadership planned the military implementation of these goals through the take-over of territory and the forcible movement of the non-Serb population

The Trial Chamber further found that the Serb forces and the Bosnian Serb Political and Governmental Organs forcibly displaced Bosnian Muslims and Bosnian Croats

¹ Selimovic, Jasenko. 2019. "Rebecka Kärde saknar kunskap om Srebrenica." *Expressen* (2019-10-23). I artikeln riktas skarp kritik mot bl.a. en artikel i DN: Magnusson, Kjell. 2019. "Handke förnekar inte massakern i Srebrenica." *Dagens Nyheter* (2019-10-17). Denna text skickades som bakgrund till Expressen 28 oktober. Genmälen från mig publicerades 24 och 29 oktober.

² Jfr. not 1,

from their residences to other locations in Bosnia and Herzegovina or other countries, which resulted in the change of the ethnic composition of the Overarching JCE Municipalities. In light of the systematic and organized pattern of crimes which were committed in each of the Overarching JCE Municipalities over a short period of time, the Trial Chamber concluded that these crimes were, committed in a coordinated manner. (Karadžić 2019, s. 148)

I sin iver inser Selimovic inte att han undergräver sin egen tes när han anför militära skäl. Om Srebrenica är resultatet av militära överväganden är det fråga om krigsförbrytelser, inte folkmord, eftersom syftet i så fall *inte* är att förgöra en folkgrupp. Detta påpekas för övrigt av domstolen:

The Trial Chamber notes that Article 4 (genocide) demands proof of elements not required by Article 5 (crimes against humanity). Article 5 offences demand proof that they have been perpetrated in an armed conflict, as part of a widespread or systematic attack upon a civilian population. (Krstić 2001, s. 240)

Clearly, genocide has a distinct, mutual element in the form of its requirement of an intent to destroy a group, altogether, in whole or in part, over and above any lesser persecutory objective. (Krstić 2001, s. 241)

Utrotning

Selimovic påstår vidare att ”Haag-tribunalen visade att det finns en avsikt att utrota, se Krstić-domen”. Han ger inga sidhänvisningar och kan inte göra det, eftersom påståendet är falskt. Ingen av domarna mot Krstić (2001, 2004), eller någon annan dom i Haag, hävdar att någon skulle ha *utrotat* någon. Det hela bottnar i ett språkligt missförstånd.

Tribunalen gör en distinktion mellan *extermination* och *genocide*. *Extermination* är inte detsamma som ”utrotning”, vilket man skulle kunna tro, utan en specifik juridisk term som enligt domstolen innebär ”dödande av ett stort antal människor”.

483. The *actus reus* of extermination consists of “the act of killing on a large scale”. This involves “any act, omission or combination thereof which contributes directly or indirectly to the killing of a large number of individuals” (Karadžić 2016, s. 185).

Tribunalen diskuterar ingående frågan.³ Begreppet *extermination* hänför sig till *brott mot mänskligheten* och används i sammanhang där folkmordskonventionen *inte* är tillämplig. På svenska skulle man tala om ”massmord”. Domstolens syn

³ Jfr Karadžić 2016, s. 170–209

understryks av att man påpekar att *extermination* inte behöver innebära ”en omfattande plan för kollektivt mord”:

There is no requirement to establish that there was a “vast scheme of collective murder. (Karadžić 2016, s. 185)

Av domen mot Karadžić framgår dessutom att domstolen explicit avvisat åklagarnas resonemang om att offensiven 1992 – den som Selimovic felaktigt hänvisar till som om det gällde Srebrenica – skulle utgöra folkmord.

In other words, the evidence does not support a conclusion that the only reasonable inference is that the Accused or any of the alleged members of the Overarching JCE had the intent to physically destroy the Bosnian Muslim and/or the Bosnian Croat groups in the Count 1 Municipalities as such. (Karadžić 2016, s. 1006.)

Därmed blir Selimovics påståenden i dessa avseenden både missvisande och irrelevanta.

Förberedelser - beslut om folkmord

Selimovic anser att en massaker där 8000 män mördas under sju dagar måste vara mycket noggrant förberett. Att det förhåller sig så är ett av bevisen för att Srebrenica är ett folkmord. Även i denna fråga har tribunalen en annan uppfattning. Till skillnad från Selimovic menar Haagdomstolen rent principiellt att ett beslut kan fattas mycket snabbt:

572. Article 4 of the Statute does not require that the genocidal acts be premeditated over a long period.¹²⁷⁷ It is conceivable that, although the intention at the outset of an operation was not the destruction of a group, it may become the goal at some later point during the implementation of the operation. Krstić 2001, 201

I domarna rörande Srebrenica framhåller man dessutom genomgående a) att det inte går att avgöra exakt när beslutet om att döda männen i vapenför ålder fattades, men att b) de arkebuseringar som börjar 13 juli 1995 är del av en systematisk plan.

573. The Trial Chamber is unable to determine the precise date on which the decision to kill all the military aged men was taken. Hence, it cannot find that the killings committed in Potočari on 12 and 13 July 1995 formed part of the plan to kill all the military aged men. Nevertheless, the Trial Chamber is confident that the mass executions and other killings committed from 13 July onwards were part of this plan. (Krstić, 2001, s. 201)

Domstolen påpekar alltså i de första domarna (2001, 2004) att det inte med säkerhet går att avgöra när beslutet om massmord fattades. Man betonar att det är

omöjligt att fastställa huruvida det fanns en plan att avrätta män i vapenför ålder när trupperna intog Srebrenica:

The Trial Chamber is not, however, convinced beyond reasonable doubt that the murders, rapes, beatings, and abuses committed against the refugees at Potočari were also an agreed upon objective among the members of the joint criminal enterprise. (Krstić 2001, s. 218).

Detta spelar emellertid enligt domstolen mindre roll. Oavsett vem som fattade beslutet måste Krstić vid en given tidpunkt haft klart för sig att det fanns en risk för svåra förbrytelser och det är bland annat mot den bakgrunden han anses skyldig till folkmord (senare medhjälp).

General Krstić may not have devised the killing plan, or participated in the initial decision to escalate the objective of the criminal enterprise from forcible transfer to destruction of Srebrenica's Bosnian Muslim military-aged male community, but there can be no doubt that, from the point he learned of the widespread and systematic killings and became clearly involved in their perpetration, he shared the genocidal intent to kill the men (Krstić 2001, 225).

Detta formuleras på ett annat sätt några sidor senare. Krstić planerade inte massakern och deltog personligen inte i dödandet. Men han hade en befälsposition och borde ha insett vad som skulle kunna hända.

General Krstić did not conceive the plan to kill the men, nor did he kill them personally. However, he fulfilled a key coordinating role in the implementation of the killing campaign. In particular, at a stage when his participation was clearly indispensable, General Krstić exerted his authority as Drina Corps Commander and arranged for men under his command to commit killings. He thus was an essential participant in the genocidal killings in the aftermath of the fall of Srebrenica. In sum, in view of both his mens rea and actus reus, General Krstić must be considered a principal perpetrator of these crimes (Krstić 2001, s. 228).

I ett intressant påpekande menar domstolen att förbrytelseerna var en förutsebar konsekvens av den etniska rensning som den bosnienserbiska armén bedrev. Formuleringarna har betydelse, inte bara för frågan om morden i Srebrenica var planerade i förväg, men också, som vi skall se, för brottets karaktär.

However, there is no doubt that these crimes were natural and foreseeable consequences of the ethnic cleansing campaign. Furthermore, given the circumstances at the time the plan was formed, General Krstić must have been aware that an outbreak of these crimes would be inevitable given the lack of shelter, the density of the crowds, the vulnerable condition of the refugees, the presence of many regular and irregular military and paramilitary units in the area and the sheer lack of sufficient

numbers of UN soldiers to provide protection. (Krstić 2001, s. 218)

Vi kan alltså konstatera att Selimovic inte har täckning för sina påståenden om bakgrunden till händelserna i Srebrenica. Det var *inte* en sedan länge planerad massaker, utan, om man får tro domstolen, snarare något som gick snett (jfr nedan), vilket delvis besvarar Handkes fråga.⁴

För övrigt tonar domstolen i den andra domen mot Krstić ned dennes roll och efter att ha avisats åklagarens yrkanden dömer man generalen för *medhjälp* till folkmord.⁵

I målen mot Karadžić och andra som åtalats efter Krstić använder sig tribunalen i hög grad av begreppet *JCE, Joint Criminal Enterprise*, ”gemensamt kriminellt initiativ”. Det finns olika sådana JCE, rörande skilda kontexter eller brottsrubriceringar, där medlemskapet delvis skiljer sig åt, men det viktigaste är Srebrenica. Domstolen har svårt att precisera enskilda personers ansvar, även om man får intrycket i domen mot Karadžić 2016 att general Ratko Mladić anses ha spelet en mer aktiv roll än Karadžić. För övrigt finner man att det *gemensamma kriminella initiativet Srebrenica* kommer till stånd först i juli 1995, efter stadens fall.

In relation to the Srebrenica component, the Chamber found that the Srebrenica JCE came into existence as Srebrenica fell in July 1995. Its common purpose was to eliminate the Bosnian Muslims in Srebrenica—first through the forcible removal of the women, children, and the elderly, and later through the killing of the men and boys—and was shared by the Accused, Ratko Mladić, Ljubiša Beara, and Vujadin Popović (Karadžić 2016, s. 2449).

Domstolen håller alltså fast vid den ursprungliga versionen att beslutet att deportera kvinnor barn, samt avrätta männen kommer *efter* erövrandet av Srebrenica, och att Karadžićs roll är oklar i den meningen att han inte påstås ha varit initiativtagare. Men, liksom i fallet Krstić, borde han ha insett vad som skulle ske, vilket tillsammans med hans ledande position gör honom till medbrottsling:

5843. The Chamber has found above that the Accused learned of the expansion of the plan to eliminate such that it involved killing the Bosnian Muslim men and boys of Srebrenica sometime before he spoke to Deronjić at approximately 8 p.m. on 13 July.19850 Further, the Chamber recalls its finding that Deronjić specifically informed the Accused about the Kravica Warehouse killings at least by the time they met alone prior to a meeting with a larger group from Srebrenica on 14 July.19851

⁴ Jfr Magnusson, ”Handke förnekar inte massakern i Srebrenica”, *Dagens Nyheter*, 2019-10-18

⁵ Krstić 2004, s. 76–87

The Chamber is therefore satisfied that the Accused knew of the large scale Kravica Warehouse killings by the day after they were committed. Considering that, at a minimum, this news put the Accused on notice that members of the Bosnian Serb Forces had killed hundreds of Bosnian Muslim detainees who had been in their custody following the fall of the Srebrenica enclave, the Chamber finds that the Accused possessed sufficiently alarming information to justify further inquiry into whether other unlawful acts had been committed (Karadžić 2016, s. 2449).

Av särskilt intresse är att domstolen menar att det som ursprungligen var avsett som en fördrivning av muslimer från Srebrenica och dess omgivningar utvecklas till mord och massmord, samt att Karadžić var införstådd med detta senast den 13 juli.

The Chamber found that the original scope of the common plan involved the commission of inhumane acts (forcible transfer) and persecution, and that the expanded scope of the common plan also involved the commission of murder and extermination. The Chamber also found that the Accused shared the intent for these crimes and that he agreed with the expanded common purpose, i.e., the killing of the men and boys, on the evening of 13 July 1995. Karadžić 2016 2513-2514

En försvårande omständighet är att Karadžić underlät att ingripa och att bestraffa dem som gjort sig skyldiga till mordandet.

The Chamber finally found that, by virtue of his actions and omissions, the Accused significantly contributed to the furtherance of the common purpose of the Srebrenica JCE. In addition, the Chamber found that the Accused, as a superior exercising effective control over his subordinates, failed to punish the killings and the related acts of persecution that occurred prior to the evening of 13 July 1995, which he either knew or had reason to know. (Karadžić 2016, s. 2513–2514)

Att domstolen efter många års utredning, inklusive användning av militär telefonavlyssning från 1992 - 1995, inte lyckas få fram mer avgörande bevis för vilken enskild person som ytterst är ansvarig, utan diskuterar i termer av ett kollektivt *JCE* innebär naturligtvis inte att massakern inte skulle ha inträffat. Beslut av denna typ fattas sällan skriftligt, men den bild av händelseförloppet som ges av domstolen har stor betydelse för frågan om ”syfte” i folkmordskonventionens mening. I vart fall hänvisar domstolen inte till någon Wannsee-konferens, vilket Selimovic implicit antyder. När det gäller själva krigets utveckling motsvarar

beskrivningen i stort sett den som ges i standardverk om kriget i Bosnien.⁶

För klarhetens skull kan tilläggas att domstolen går in på de fall av mord eller mindre massakrer som ägde rum i Srebrenica innan beslut på högre nivåer i hierarkin hade fattats och slår fast att Karadžić inte kan anses skyldig till dessa.⁷

Systematik

Selimovic hävdar att det är ”mycket noggrant bevisat i flera domar i Haag” att det som hände i Srebrenica präglas av en hög grad av systematik. Det är sant att man i domen mot Karadžić ägnar stort intresse åt frågan om systematik. Först diskuterar man i ett långt avsnitt själva begreppet och på vilket sätt det är relevant för de frågor domstolen har att ta ställning till. Man tar upp olika typer av brott i tribunalens stadga och går därefter in på konkreta åtalpunkter. Stort utrymme ägnas åt *Municipalities*, dvs. det våld och den *fördrivning* som präglade bosnienserbiska försök att i början av kriget förena serbdominerade områden med varandra, och där åklagaren i åtta fall yrkat på ansvar för folkmord. (jfr ovan). Domstolen konstaterar att det rör sig om systematiska handlingar som innebär brott mot mänskligheten (jfr Karadžić 2016 s. 960, s. 962, s. 967, s. 988) men drar efter en diskussion av förhållanden i fångläger slutsatsen att det *inte* är fråga om folkmord.

While the conditions in the detention facilities in the Count 1 Municipalities were dreadful and had serious effects on the detainees, the Chamber is not convinced that the evidence before it demonstrates that they ultimately sought the physical destruction of the Bosnian Muslims and Bosnian Croats. The Chamber is therefore not satisfied for the purpose of Article 4(2)(c) of the Statute that conditions of life calculated to bring about the physical destruction of the Bosnian Muslims and Bosnian Croats were deliberately inflicted on these groups in the Count 1 (Karadžić 2016, s.1000).

Vad gäller Sarajevo kommer man fram till att attackerna mot staden utgör mord och brott mot mänskligheten. (Karadžić 2016, s. 1883). Även i sammanfattningen av det som hände under de tre år som föregick Srebrenica anser domstolen att de mord och massmord som begåtts får betraktas som *brott mot mänskligheten* (Karadžić 2016, s. 2345).

⁶ Burg, Steven L., and Paul S. Shoup. 1999. *The War in Bosnia-Herzegovina. Ethnic Conflict and International Intervention*. New York ; London : M.E. Sharpe. ; Bougarel, Xavier. 1996. *Bosnie, anatomie d'un conflit*. Paris : La Découverte.

⁷ Karadžić 2016, s. 2444-2447

Beträffande Srebrenica påpekar domstolen att mordet på män i vapenför ålder, oavsett om de var civila eller militärer, präglas av en hög grad av systematik:

The Chamber notes that the operation, which was carried out by the Bosnian Serb Forces who vigorously pursued the Bosnian Muslim males in the column, encompassed the killing of all Bosnian Muslim men in Bosnian Serb custody, irrespective of whether they were combatants or civilians and regardless of whether they were captured or had surrendered. The Chamber considers that this, combined with the manner as well as the systematic and highly organised nature of the killings, demonstrates a clear intent to kill every able-bodied Bosnian Muslim male from Srebrenica. (Karadžić 2016, s. 2365)

Detta är emellertid inget stöd för Selimovics resonemang. Vad tribunalen säger är att det systematiska dödandet av civila och soldater som kapitulerat tyder på en intention att döda alla män i vapenför ålder i Srebrenica. Detta är en sak, och som vi skall se har Tribunalen i Haag en annan syn än Selimovic – och många andra – på vad som menas med folkmordet i Srebrenica

Folkmordet i Srebrenica

De flesta torde utgå från att Tribunalen i Haag har fastslagit att det är mordet på 8 000 män i vapenför ålder som konstituerar folkmordet i Srebrenica. I domen mot Radovan Karadžić sägs emellertid något annat. För det första konstaterar domstolen att de minst 5 155 män som dödades i Srebrenica mellan 12 juli och början av augusti 1995 genom sitt antal uppfyller kriterierna för massmord (*extermination*).

The Chamber finds that at least 5,115 Bosnian Muslims were killed in Srebrenica between 12 July and early August 1995 and that this satisfies the mass scale element of the killings for the purposes of extermination. (Karadžić 2016, 2347)

Detta är domstolens slutsats. Ingenstans påstås att morden i sig skulle utgöra ett folkmord i konventionens mening. Som påpekats i andra sammanhang⁸ använder man i domen inte konventionens ordalydelse om att förgöra en folkgrupp helt eller delvis. I stället för man ett flerstegsresonemang som slutar i att morden och

⁸ Magnusson, Kjell. 2008. "Genocide as a Concept in Law and Scholarship : A Widening Rift ?" s. 157-80 i *Festskrift till Anders Fogelklou*, utgvien av Åke Frändberg, Stefan Hedlund och Torben Spaak. Uppsala: Iustus Förlag.

deportationerna tillsammans utgör ett folkmord.

För att förstå resonemangen från 2016 måste man gå tillbaka till domen mot general Krstić 2001, dvs. första gången någon dömdes till ansvar för folkmord i Srebrenica.

Allmänna resonemang

Domstolen påpekar inledningsvis att begreppet ”förgöra [destroy] en grupp kan tolkas på skilda sätt:

The physical destruction of a group is the most obvious method, but one may also conceive of destroying a group through purposeful eradication of its culture and identity resulting in the eventual extinction of the group as an entity distinct from the remainder of the community. (Krstić 2001, s. 201)

Därefter diskuterar man Raphael Lemkin, folkmordskonventionens upphovsman, som lägger tonvikten vid fysisk förintelse, men påminner å andra sidan om att en expertgrupp från FN som diskuterade förföljelserna i Sydafrika hade en vidare tolkning:

that viewed as genocidal any act which prevented an individual "from participating fully in national life", the latter being understood "in its more general sense" (Krstić 2001, s.201)

Man konstaterar sedan att tanken på "*cultural*" *destruction* avvisats under arbetet med konventionen eftersom det i alltför hög grad skiljer sig "from the physical or biological destruction that motivated the Convention" (Krstić 2001, s. 202). I det sammanhanget hänvisas till Internationella juristkommissionens (ILC) uttalande som går ut på att kärnan i folkmordskonventionen handlar om fysisk förintelse:

As clearly shown by the preparatory work for the Convention, the destruction in question is the material destruction of a group either by physical or by biological means, not the destruction of the national, linguistic, religious, cultural or other identity of a particular group. The national or religious element and the racial or ethnic element are not taken into consideration in the definition of the word "destruction", which must be taken only in its material sense, its physical or biological sense.¹²

Därefter pekar man på dem som haft en annan ståndpunkt, t.ex. FN:s Generalförsamling som 1992 betraktade etnisk rensning som en typ av folkmord (Krstić 2001, s. 203) och som 1988 betecknat mordet på 800 människor i Shabra och Shatila som folkmord. Samt på den tyska konstitutionsdomstolen som har en

mycket vid tolkning:

The Federal Constitutional Court of Germany said in December 2000 that: the statutory definition of genocide defends a supra-individual object of legal protection, i.e. the *social* existence of the group [...] the intent to destroy the group [...] extends beyond physical and biological extermination [...] The text of the law does not therefore compel the interpretation that the culprit's intent must be to exterminate physically at least a substantial number of the members of the group (Krstić 201, s. 203).

Avslutningsvis stannar man inför en tolkning som knappast är invändningsfri. Å ena sidan påpekas att den gängse tolkningen i internationell rätt tar fasta på att folkmord innebär en fysisk eller biologisk förgörelse av en grupp. Samtidigt kan kulturella dimensioner tyda på en avsikt att förgöra gruppen:

The Trial Chamber is aware that it must interpret the Convention with due regard for the principle of *nullum crimen sine lege*. It therefore recognises that, despite recent developments, customary international law limits the definition of genocide to those acts seeking the physical or biological destruction of all or part of the group. Hence, an enterprise attacking only the cultural or sociological characteristics of a human group in order to annihilate these elements which give to that group its own identity distinct from the rest of the community would not fall under the definition of genocide. The Trial Chamber however points out that where there is physical or biological destruction there are often simultaneous attacks on the cultural and religious property and symbols of the targeted group as well, attacks which may legitimately be considered as evidence of an intent to physically destroy the group. In this case, the Trial Chamber will thus take into account as evidence of intent to destroy the group the deliberate destruction of mosques and houses belonging to members of the group. (Krstić 2001, s. 203)

Domen mot Krstić 2001

I anslutning till den syn som fördes fram av den amerikanske juristprofessorn M Cherif Bassiouni, vars arbete legat till grund för Haagtribunalen,⁹ utgår domstolen från att förgörandet av en folkgrupp kan innebära förgörandet av endast en del av befolkningen i ett geografiskt område som bebos av en del av en folkgrupp. Det fysiskt förintande av en del av en delgrupp är alltså tillräckligt för att "utplåna" gruppen som "distinkt enhet" i ett givet område:

⁹ Magnusson, Kjell. 2008. "Genocide as a Concept in Law and Scholarship: A Widening Rift?" , s. 165-167.

Indeed, the physical destruction may target only a part of the geographically limited part of the larger group because the perpetrators of the genocide regard the intended destruction as sufficient to annihilate the group as a distinct entity in the geographic area at issue. In this regard, it is important to bear in mind the total context in which the physical destruction is carried out. (Krstić 2001, s. 208)

Man påminner om att åklagaren velat definiera offren som bosniska muslimer i Srebrenica eller bosniska muslimer i östra Bosnien

In the Indictment, as in the submission of the Defence, the Prosecution referred to the group of the Bosnian Muslims, while in the final brief and arguments it defined the group as the Bosnian Muslims of Srebrenica or the Bosnian Muslims of Eastern Bosnia. s. (Krstić 2001, s. 208)

Skälet till detta var specifika kulturdrag, som skilde muslimerna i Srebrenica/östra Bosnien från andra och gjorde det befogat att betrakta dem som en grupp i konventionens mening.

592 It was common knowledge that the Bosnian Muslims of Eastern Bosnia constituted a patriarchal society in which men had more education, training and provided material support to their family. The Prosecution claims that the VRS troops were fully cognisant that by killing all the military aged men, they would profoundly disrupt the bedrock social and cultural foundations of the group. The Prosecution adds that the mass executions of the military aged men must be viewed in the context of what occurred to the remainder of the Srebrenica group. The offensive against the safe area aimed to ethnically cleanse the Bosnian Muslims¹³¹³ and progressively culminated in the murder of the Bosnian Muslim men as well as the evacuation of the women, children and elderly.¹³¹⁴ In the Prosecution's view, the end result was purposeful, as shown by the longstanding plan of Republika Sprska to eliminate the Bosnian Muslims from the area (Krstić 2001, s. 208)

Försvaret å sin sida hävdar dels att mordet på 7 500 bosniska muslimer i Srebrenica inte kan betraktas som folkmord, eftersom det inte innebär ett förgörande av den bosnisk-muslimska folkgruppen som sådan, dels att Srebrenica-muslimernas andel av muslimerna i Bosnien är mycket liten. Inte heller mördades kvinnor och barn.

The Defence argues in rejoinder that, "although the desire to condemn the acts of the Bosnian Serb Army at Srebrenica in the most pejorative terms is understandably strong", these acts do not fall under the legal definition of genocide because it was not proven that they were committed with the intent to destroy the group as an entity....First, the killing of up to 7,500 members of a group, the Bosnian Muslims, that numbers about 1,4 million people, does not evidence an intent to destroy a "substantial" part of the group. To the Defence, the 7,500 dead are not even

substantial when compared to the 40,000 Bosnian Muslims of Srebrenica.¹⁰ The Defence also points to the fact that the VRS forces did not kill the women, children and elderly gathered at Potočari but transported them safely to Kladanj, as opposed to all other genocides in modern history, which have indiscriminately targeted men, women and children. (Krstić 2001, s.208–209)

Även om domstolen anser att den folkgrupp som avses är bosniska muslimer, uttrycker man sig oklart och övertar delvis åklagarens version. Resonemanget slutar i att *morden* på 7 000–8 000 män i vapenför ålder tillsammans med *deportationen* av ca 25 000 kvinnor, barn och gamlingar, innebär ett försök att utplåna det bosniskt-muslimska *samhället* i Srebrenica. Männens död är slutet för områdets specifika patriarkala kultur.

The Trial Chamber concludes from the evidence that the VRS forces sought to eliminate all of the Bosnian Muslims in Srebrenica as a community.... Within a period of no more than seven days, as many as 7,000- 8,000 men of military age were systematically massacred while the remainder of the Bosnian Muslim population present at Srebrenica, some 25,000 people, were forcibly transferred to Kladanj. (Krstić 2001, s. 211)

Granted, only the men of military age were systematically massacred, but it is significant that these massacres occurred at a time when the forcible transfer of the rest of the Bosnian Muslim population was well under way. The Bosnian Serb forces could not have failed to know, by the time they decided to kill all the men, that this selective destruction of the group would have a lasting impact upon the entire group. Their death precluded any effective attempt by the Bosnian Muslims to recapture the territory. Furthermore, the Bosnian Serb forces had to be aware of the catastrophic impact that the disappearance of two or three generations of men would have on the survival of a traditionally patriarchal society, an impact the Chamber has previously described in detail. (Krstić 2001, s. 212)

The Chamber concludes that the intent to kill all the Bosnian Muslim men of military age in Srebrenica constitutes an intent to destroy in part the Bosnian Muslim group within the meaning of Article 4 and therefore must be qualified as a genocide. (Krstić 2001, s. 212)

Det är tydligt att domslutet, både genom sina formuleringar och speciella användning av begrepp som *elimination*, *destroy*, *community*, *group*, och mot bakgrund av domstolens egen återgivning av konventionens innebörd (enligt Lemkin och

¹⁰ Offren utgör 17,5 procent av befolkningen i Srebrenica. Det kan jämföras med att 17 procent av serberna, 9 procent av de bosniska muslimerna, 6 procent av kroaterna och 77 procent av judarna dödades i andra världskrigets Bosnien/Kroatien. Andelarna avser *hela* befolkningen i den givna gruppen, inte i ett begränsat område. Andelen döda i Bosnien som helhet 1992–1995 var 3,4 % av muslimerna/bosniakerna, 1,6 % av serberna och 1 % av kroaterna. Jfr Kjell Magnusson 2019 samt Magnusson 2008:165.

ILC) innebär ett avsteg från en tidigare förståelse av begreppet folkmord, både bland jurister och forskare i humaniora/samhällsvetenskap¹¹. Man kan notera att domarna inte hänvisar till konventionens formuleringar om att *förgöra en folkgrupp som sådan*, helt eller delvis. I stället skriver man att det handlar om att *eliminera* ett bosniskt-muslimskt *samhälle* ”som sådant”.

För övrigt finns en påtaglig glidning i resonemanget. Domstolen hävdar först att syftet var att ”eliminera” det bosnisk-muslimska ”samhället” i Srebrenica genom att döda männen. Därefter påstås att detta innebär att den bosnisk-muslimska gruppen ”delvis” har ”förgjorts”. Detta framgår ännu klarare av sammanfattningen av domen:

Finally, the Trial Chamber has concluded that, in terms of the requirement of Article 4(2) of the Statute that an intent to destroy only part of the group must nevertheless concern a substantial part thereof, either numerically or qualitatively, the military aged Bosnian Muslim men of Srebrenica do in fact constitute a substantial part of the Bosnian Muslim group, because the killing of these men inevitably and fundamentally would result in the annihilation of the entire Bosnian Muslim community at Srebrenica. In this respect, the intent to kill the men amounted to an intent to destroy a substantial part of the Bosnian Muslim group. Having already played a key role in the forcible transfer of the Muslim women, children and elderly out of Serb-held territory, General Krstić undeniably was aware of the fatal impact that the killing of the men would have on the ability of the Bosnian Muslim community of Srebrenica to survive, as such (Krstić 2001, s.226)

Det märkliga är att domstolen inte kan avhålla sig från en formulering som undergräver dess egna argument. Som skäl för dödandet anger man militärstrategiska överväganden, vilket knappast är förenligt med konventionens innebörd.

The strategic location of the enclave, situated between two Serb territories, may explain why the Bosnian Serb forces did not limit themselves to expelling the Bosnian Muslim population. By killing all the military aged men, the Bosnian Serb forces effectively destroyed the community of the Bosnian Muslims in Srebrenica as such and eliminated all likelihood that it could ever re-establish itself on that territory. (Krstić 2001, s. 212)

Det bör påpekas att domen är kontroversiell bland forskare och jurister. Världens ledande expert på folkmordets juridik, professor William Schabas har ifrågasatt

¹¹ Magnusson, Kjell. 1999. "Forskningsläge." s. 8–50 i *Forskningsplan. Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord*, Uppsala universitet, red. Harald Runblom. Uppsala: Uppsala Universitet, Centrum för multietnisk forskning.

domen och menar att det som förekom i Bosnien var massakrer och etnisk rensning.¹²

Domen mot Karadžić 2016

Domen mot Karadžić utgår från domen mot Krstić men skiljer sig i flera avseenden. Man har samma syn på bakgrunden till folkmordet, att det är oklart när beslutet fattas och av vem, även om man använder sig av termen Joint Criminal Enterprise, JCE.

Eftersom åtalet mot Karadžić rör kriget i Bosnien i dess helhet kommer Srebrenica att sättas in i en vidare kontext, där politiska, militära och andra aspekter beaktas. Ett exempel är att händelserna i juli 1995 relateras till det bosnienserbiska agerandet under en längre period. Man tar bl.a. upp det s.k. *Direktiv 7*, vilket av Selimovic i en artikel i GP¹³ betraktas som bevis för det planerade folkmordet i Srebrenica.

Tribunalen har en annan mening. Man påpekar att direktivet, utfärdat i mars 1995, syftade till att skapa en outhärdlig situation för befolkningen i Srebrenica, vilket enligt domstolen i Haag visade att man hade för avsikt att fördriva den muslimska befolkningen från enklaven.

5681. On 8 March 1995, the Accused issued Directive 7, which included an order to the Drina Corps to “ create an unbearable situation of total insecurity with no hope of further survival or life for the inhabitants of Srebrenica and Žepa ”. 19265 The Chamber finds that such language clearly indicates an intent to force the Bosnian Muslim population to leave the enclave (Karadžić 2016, s. 2369).

Domstolen framhåller att denna plan att ”eliminera” de bosniska muslimerna i Srebrenica genom tvångsfördrivning efter Srebrenicas fall förändras till en plan som går ut på deras ”elimination” från Srebrenica. Det sker i två steg;

(A) The formation of a common plan to eliminate the Bosnian Muslims in Srebrenica by forcible removal

5724. On the basis of the totality of the evidence discussed above, the Chamber finds that, as Srebrenica fell, the long-term strategy aimed at removing the Bosnian

¹² Schabas, William A. 2001. *Genocide in International Law. The Crime of Crimes*. Cambridge: Cambridge University Press.. Andra utvidgade upplagan: Schabas, William A. 2009. *Genocide in International Law : The Crime of Crimes*. Cambridge: Cambridge University Press. För en sammanfattning och hänvisningar jfr även https://en.wikipedia.org/wiki/William_Schabas

¹³ Selimovic, Jasenko. 2019. "Jasenko Selimović: Kungen borde vägra dela ut Nobelpriset till Handke." *Göteborgs-Posten* (2019-10-19).

Muslim population from Srebrenica, which had been devised in March 1995, began to be transformed into a concrete common plan to eliminate them. In the Chamber's view, this elimination operation first took the form of forcible removal of the Bosnian Muslim population. After receiving the Accused's order to take the town, the Bosnian Serb Forces under the command of Mladić and Krstić used heavy shelling to push the Bosnian Muslims northward, first towards the Bravo Company compound and then north to the UN Compound in Potočari. In the meantime, following an initial proposal that in exchange for being given safe passage out of the enclave the Bosnian Muslims would leave within 48 hours, Mladić ordered the Bosnian Serb Forces to proceed to Potočari.¹⁹⁴⁴⁹ This was followed by an order to Borovčanin's units to take over OP Papa before proceeding to the UN Compound (Karadžić 2016, s. 2391).

Detta uttrycks, något annorlunda, i följande passus:

5816. The Chamber has already found above that the Accused knew of the concrete plan to eliminate the Bosnian Muslims in Srebrenica by forcibly removing the women, children, and elderly men as the long-term strategy aimed at removing the Bosnian Muslim population from Srebrenica began to be transformed into a concrete plan to eliminate them, as the enclave fell, and that he agreed to the further expansion of that plan so as to involve killings, at the latest during his conversation with Deronjić on the night of 13 July (Karadžić 2016, s. 2347).

Vidare konstaterar domstolen att åklagaren har menat, på tal om Karadžićs medlemskap i JCE, att syftet med morden och deportationerna var att se till att den muslimska befolkningen försvann från Srebrenica.

common purpose of which was to "eliminate the Bosnian Muslims in Srebrenica by kill ling the men and boys of Srebrenica and forcibly removing the women, young children and some elderly men from Srebrenica" (Karadžić 2016, s. 2367)

Domarna delar uppfattningen och anser att kombinationen av mord och fördrivning får betraktas som folkmord.

On the basis of the analysis set out above, the Chamber finds that—with the intent to destroy the Bosnian Muslims in Srebrenica, which constituted a substantial part of the Bosnian Muslim protected group—members of the Bosnian Serb Forces killed thousands of Bosnian Muslim males and caused serious bodily or mental harm to thousands of Bosnian Muslims in Srebrenica. The Chamber therefore finds that the acts described above constitute genocide within the meaning of Articles 4(2)(a) and 4(2)(b) of the Statute. (Karadžić 2016, s. 2367)

Further, the Chamber has found that the acts described above amounted to genocide, as the only reasonable inference based on the pattern of the killings and the evident intent to kill every able-bodied Bosnian Muslim male from Srebrenica was

that such killings were committed with the intent to destroy the Bosnian Muslims in Srebrenica. (Karadžić 2016, s. 2396, 2397

Man kan, liksom tidigare, notera att domstolen använder begreppen på ett sätt som avviker från konventionen. Å ena sidan beskrivs massmorden *och* deportationerna som folkmord. Å andra sidan framhåller man att syftet med morden var att "destroy the Bosnian Muslims in Srebrenica", vilket i andra sammanhang är definierat som "eliminering" av det bosniskt-muslimska "samhället" i Srebrenica. Däremot används inte konventionens term "destroy, in whole or in part" [a group] as such".

I stället hänvisar man till tribunalens stadga¹⁴ och punkterna 4;2 (a) och 4:2 (b).¹⁵ Hänvisningarna gäller de exempel konventionstexten ger på handlingar som kan förekomma under folkmord: såsom (4.2 a): *killing members of a group* eller (4.2b): *causing serious bodily or mental harm to members of the group*; Enligt konventionen innebär sådana handlingar i sig inte folkmord, såvida de inte sker "with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such". På den punkten är domstolen ibland otydlig.

Det har tidigare påpekats att domarna mot Sikirica (fallet Prijedor) och Krstić (Srebrenica) skilde sig åt vad gäller argumentation och resonemang om hur folkmordskonventionen borde tolkas. I rättegången rörande Prijedor påpekades att de mellan 2 och 2,8 procent av befolkningen i Prijedor som förlorade livet i massaker eller fångläger inte motsvarar folkmordskonventionens kriterier. I fallet Srebrenica fördes inga sådana resonemang.¹⁶

Detta visar att även om folkmordskonventionen, som Selimovic skriver, ingår i tribunalens stadga, spelar den en undanskymd roll i tribunalens överväganden vad gäller Srebrenica. Den viktiga frågan om *andelen* dödsoffer (jfr skrivningen "helt eller delvis") lämnas åt sidan.

¹⁴ Updated statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia.

https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf

¹⁵ Karadžić 2016, s. 2366–2367

¹⁶ Magnusson, Kjell. 2008. "Genocide as a Concept in Law and Scholarship"; för en jämförelse se s 175–177.

Kommentar

Haagtribunalens sätt att diskutera massakern i Srebrenica innebär att man inte utan vidare kan hävda att domstolen *med utgångspunkt från folkmordskonventionen* har slagit fast att ett folkmord har begåtts. För det andra är det inte helt korrekt att påstå att en massaker på män är förenlig med *den juridiska definitionen av folkmord*.¹⁷ Konventionen är inte ändrad, och man kan bara konstatera att de idealtypiska folkmorden under 1900-talet, den armeniska katastrofen, Förintelsen och folkmordet i Rwanda, innebar att män, kvinnor och barn i stor skala, inte sällan 90 procent i ett land eller en region mördades. I fallet Srebrenica resonerar en internationell domstol på ett sätt som intuitivt strider mot den gängse innebörden i begreppet "förgöra" och själva idén bakom folkmordskonventionen.

Till saken hör att många som anser att Srebrenica var ett folkmord implicit utgår från Förintelsen. Svante Weyler påpekar med rätta i DN att folkmord är sin egen orsak. Ett folkmord har inget annat syfte än att förgöra en folkgrupp.¹⁸ Det är bara det att något sådant inte ägde rum på Balkan. Kriget i Bosnien var i sig inget folkmord. Varken historisk forskning eller tribunalens genomgång bekräftar den bild som dominerar i media och där själva beteckningen ger associationer som förklarar en del av den upprördhet som riktas mot Peter Handke.

Under alla förhållanden visar denna jämförelse att Jasenko Selimovic i sin artikel i Expressen fullständigt saknar täckning för sina påståenden. De stöds inte av tribunalen och är antingen osanna, irrelevanta eller missvisande. Därmed faller hans anklagelser om folkmordsförnekande, liksom den opåkallade ironin mot en ung kritiker och medlem av Nobelkommittén.

Om vi återvänder till domen mot Karadžić från 2016, står det klart att tribunalen, genom att sammankoppla arkebuseringarna av män i vapenför ålder med deportationen av den övriga befolkningen, samtidigt som man framhåller att folkmordet består i att det bosnisk-muslimska *samhället* i Srebrenica har utplånats, gör en tolkning som knappast är självklar. Därtill har man slagit fast, utifrån sin egen terminologi, att skjutningarna av männen är ett fall av *extermination*, på svenska massmord, dvs. ett brott mot mänskligheten, inte *genocide*:

¹⁷ Andersson, Elisabet, Tomas Lundin, and Kurt Brunnberg. "Handke om Srebrenica: "Det var inte så jag menade". *Svenska Dagbladet*, 2019-10-26.

¹⁸ Weyler, Svante. 2019. "Peter Handkes förakt för sanningen." *Dagens Nyheter* (2019-10-21).

The Chamber finds that at least 5,115 Bosnian Muslims were killed in Srebrenica between 12 July and early August 1995 and that this satisfies the mass scale element of the killings for the purposes of extermination. (Karadžić 2016, s. 2347)

Mot den bakgrunden kan man undra över attackerna mot Peter Handke. När han talar om en massaker har han stöd i den dom som betecknar avrättningarna av männen i Srebrenica som massmord.

Kjell Magnusson

Uppsala, 28 oktober 2019

Källor

Andersson, Elisabet, Tomas Lundin, and Kurt Brunnberg. "Handke om Srebrenica: ”Det var inte så jag menade”." *Svenska dagbladet* (2019-10-26).

Bougarel, Xavier. 1996. *Bosnie. Anatomie d'un conflit*. Paris : La Découverte.

Burg, Steven L., and Paul S. Shoup. 1999. *The War in Bosnia-Herzegovina. Ethnic Conflict and International Intervention*. New York; London: M.E. Sharpe.;

Karadžić 2016 = *Prosecutor v. Radovan Karadžić- Public Redacted Version of Judgement issued on 24 March 2016*. .United Nations. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the former Yugoslavia since 1991 Case No.: IT-95-5/18-T ., Date: 24 March 2016 . https://www.icty.org/x/cases/Karadzic/tjug/en/160324_judgment.pdf

Karadžić 2019 = *Prosecutor v. Radovan Karadžić- Public Redacted- Judgement*. United Nations. International Residual Mechanism for Criminal Tribunals. Case No.: MICT-13-55-A. Date: 20 March 2019. https://www.icty.org/x/cases/Karadzic/tjug/en/160324_judgment.pdf

Krstić 2001 = *Prosecutor v. Radislav Krstic. Judgement*. United Nations. Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Former Yugoslavia since 1991. Case No. IT-98-33-T. 02 August 2001 <https://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf>

Krstić 2004 = *Prosecutor v. Radislav Krstić. Judgement*. United Nations. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia Since 1991. Case No: IT-98-33-A. Date: 19 April 2004, <https://www.icty.org/x/cases/krstic/acjug/en/krs-aj040419e.pdf>

- Magnusson, Kjell. 1999. "Forskningsläge." s. 8–50 i *Forskningsplan. Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord*, Uppsala universitet, red. Harald Runblom. Uppsala: Uppsala Universitet, Centrum för multietnisk forskning.
- Magnusson, Kjell. 2008. "Genocide as a Concept in Law and Scholarship: A Widening Rift?" s. 157–180 i *Festskrift till Anders Fogelklou*, utgivet av Åke Frändberg, Stefan Hedlund och Torben Spaak. Uppsala: Iustus Förlag.
- Magnusson, Kjell. 2019. "Handke förnekar inte massakern i Srebrenica". *Dagens Nyheter* (2019-10-17).
- Schabas, William A. 2001. *Genocide in International Law. The Crime of Crimes*. Cambridge: Cambridge University Press..
- Schabas, William A. 2009. *Genocide in International Law : The Crime of Crimes*. Cambridge: Cambridge University Press, Second Edition.
- Selimovic, Jasenko. 2019. "Jasenko Selimović: Kungen borde vägra dela ut Nobelpriset till Handke." *Göteborgs-Posten* (2019-10-19).
- Selimovic, Jasenko. 2019. "Rebecka Kärde saknar kunskap om Srebrenica." *Expressen* (2019-10-23).
- Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia.*
https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf
- Weyler, Svante. 2019. "Peter Handkes förakt för sanningen." *Dagens Nyheter* (2019-10-21).